

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Miluše Doškové a soudců JUDr. Vojtěcha Šimíčka a JUDr. Karla Šimky v právní věci žalobce: **N. T. N.**, zastoupeného JUDr. Petrem Práglem, advokátem se sídlem v Ústí nad Labem, ul. Dlouhá č. 5, proti žalovanému: **Ministerstvo vnitra**, se sídlem Praha 7, Nad Štolou 3, pošt. schránka 21/OAM, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 4. 2004, č. j. 24 Az 146/2004 - 13,

takto:

I. Kasační stížnost **se zamítá.**

II. Žalovanému **se nepřiznává** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

Kasační stížností podanou v zákonné lhůtě se žalobce jako stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného usnesení Krajského soudu v Ostravě, kterým byla odmítnuta jeho žaloba proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ze dne 13. 2. 2004, č. j. OAM-315/VL-20-05-2004. Tímto rozhodnutím nebyl stěžovateli udělen azyl z důvodu nesplnění podmínek uvedených v § 12, § 13 odst. 1, 2 a § 14 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o azylu). Krajský soud žalobu odmítl podle § 37 odst. 5 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále též „s. ř. s.“), neboť stěžovatel ve stanovené lhůtě neodstranil nedostatky své žaloby a v řízení nebylo možno pro tento nedostatek dále pokračovat.

Ve včas podané kasační stížnosti stěžovatel uplatňuje důvody uvedené v § 103 odst. 1 písm. e) s. ř. s., tedy nezákonnost rozhodnutí o odmítnutí návrhu. Konkrétně namítá, že napadené usnesení vykazuje zužující a přepjatě formalistický výklad pojednávající

o náležitostech žaloby, včetně tzv. žalobních bodů. Navíc je zřejmé, že stěžovatel je cizinec, který neovládá český jazyk a proto nemohl řádně reagovat na výzvu soudu ve věci odstranění vad podání. Rovněž krajský soud pochybil, když nepoučil stěžovatele o možnosti podat návrh na ustanovení zástupce ve smyslu § 35 odst. 7 s. ř. s. Krajský soud tak tím, že nejednal se stěžovatelem v jeho mateřském jazyce a nepoučil jej o možnosti požádat o ustanovení advokáta, porušil ústavní zásadu rovnosti stran. Vzhledem k uvedenému navrhuje, aby Nejvyšší správní soud napadené usnesení Krajského soudu v Ostravě zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení; rovněž požádal o přiznání odkladného účinku této kasační stížnosti.

Žalovaný se ke kasační stížnosti nevyjádřil.

Nejvyšší správní soud nejprve vážil nezbytnost rozhodnutí o žádosti o odkladný účinek kasační stížnosti. Dospěl k závěru, že o ní není třeba rozhodovat tam, kde je žadatel chráněn před důsledky rozsudku krajského soudu režimem pobytu za účelem strpění podle § 78b odst. 1, 2 zákona o azylu (cizinec má nárok na udělení víza za účelem strpění pobytu mj., pokud žádost doloží dokladem o podání kasační stížnosti proti rozhodnutí soudu o žalobě proti rozhodnutí ministerstva ve věci azylu a návrhu na přiznání odkladného účinku - takové vízum opravňuje cizince k pobytu na území po dobu platnosti víza, která je 365 dnů; na žádost cizince odbor cizinecké a pohraniční policie platnost víza prodlouží, a to i opakovaně) – ze zákona platnost uvedeného víza zaniká právní mocí rozhodnutí o kasační stížnosti. Pozitivní rozhodnutí o žádosti o odkladný účinek by tedy nemělo z hlediska ochrany stěžovatele žádný význam, negativní by před rozhodnutím o kasační stížnosti bránilo řádnému soudnímu řízení. Při rozhodnutí o kasační stížnosti pak je rozhodnutí o odkladném účinku nadbytečné, neboť obecně může přiznání odkladného účinku kasační stížnosti přinést ochranu jen do doby rozhodnutí o této stížnosti.

Důvodnost kasační stížnosti posoudil Nejvyšší správní soud v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů (§ 109 odst. 2, 3 s. ř. s.).

Stěžovatel namítá nezákonnost rozhodnutí o odmítnutí návrhu [§ 103 odst. 1 písm. e) s. ř. s.].

K tomu ze soudního spisu vyplynulo, že dne 26. 2. 2004 podal stěžovatel žalobu proti rozhodnutí žalovaného ze dne 13. 2. 2004, jejíž odůvodnění bylo napsáno v cizím jazyku. Krajský soud proto stěžovatele usnesením ze dne 9. 3. 2004 vyzval, aby ve lhůtě jednoho měsíce od doručení odstranil vady žaloby a to tak, že předloží překlad své žaloby do českého jazyka, uvede označení výroků rozhodnutí, které napadá a uvede žalobní body. Rovněž byl poučen o tom, že nebude-li podání v uvedené lhůtě doplněno a v řízení nebude možno pro tento nedostatek pokračovat, bude podání odmítnuto. Uvedené usnesení bylo stěžovateli doručováno dne 12. 3. 2004 a stěžovatel si je na poště osobně vyzvedl dne 22. 3. 2004; na výzvu soudu však žádným způsobem nereagoval.

Stěžovatel zejména namítá, že krajský soud pochybil, když mu nezaslal výzvu k odstranění vad podání v jazyce vietnamském a rovněž když mu neposkytl poučení o možnosti požádat o ustanovení advokáta zástupcem.

Pokud jde o výzvu k odstranění vad, tak je třeba uvést, že soudní řád správní neupravuje způsob, jakým má soud komunikovat s účastníkem řízení, jehož mateřským jazykem je jiný než český jazyk. Podle § 64 s. ř. s., nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro řízení ve správním soudnictví přiměřeně ustanovení prvé a třetí části občanského soudního řádu. Podle § 18 odst. 1 o. s. ř., v němž se promítá článek 37 Listiny základních práv a svobod, mají účastníci v občanském soudním řízení rovné postavení, mají právo jednat před soudem ve své mateřštině a soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv. Podle odst. 2 téhož ustanovení pak účastníku, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, soud ustanoví tlumočníka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo. Rovněž podle § 36 odst. 1 s. ř. s. mají účastníci v řízení rovné postavení. Soud je povinen poskytnout jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv a poskytnout jim poučení o jejich procesních právech a povinnostech v rozsahu nezbytném pro to, aby v řízení neutrpěli újmu.

Shora citovaná ustanovení soudního řádu správního a občanského soudního řádu je nutno vyložit tak, že poučení o procesních právech (§ 36 odst. 1 s. ř. s.) je soud povinen poskytnout účastníku tehdy, kdy je toho podle stavu řízení pro něj zapotřebí. O právu jednat ve své mateřštině (§ 18 odst. 1, věta druhá, o. s. ř.) proto poučí soud účastníka tehdy, jestliže v průběhu řízení zjistí, že tento neovládá jazyk, kterým se jednání vede. Rovněž je třeba zmínit, že uvedené ustanovení o. s. ř., stejně jako závazky plynoucí z Listiny základních práv a svobod, směřují především k situaci, kdy je nařízeno ústní jednání (viz slovní spojení „jednat před soudem“), a účastník, neznalý jednacího jazyka, by byl znevýhodněn v průběhu jednání, neboť by nemohl bezprostředně reagovat na jeho průběh (nemohl by např. odpovídat na jemu kladené otázky ze strany soudu apod.). Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2004, č. j. 4 Azs 261/2004 - 57, musí být potřeba tlumočníka přitom zcela zjevná a musí sama vyjít v řízení najevo, tedy bez toho, aby soud aktivně zjišťoval, zda jsou naplněny podmínky stanovené v § 18 odst. 2 o. s. ř. Povinnost soudu obstarat překlad všech dalších písemností, které budou stěžovateli zasílány, do mateřského jazyka, za situace, kdy stěžovatel o ustanovení tlumočníka nepožádal a tato potřeba nevyšla v řízení najevo, by kladla na soud nepřiměřené nároky a byla tak v zjevném rozporu se zásadou hospodárnosti. Tedy samotná skutečnost, že účastníkem řízení je cizí státní příslušník, sice může být podle konkrétních okolností předpokladem k tomu, že soud bude povinen přistoupit k poučení účastníka o jeho právu jednat ve své mateřštině, sama o sobě bez dalšího mu však povinnost poučit účastníka o uvedeném právu nezakládá.

V dané věci však s ohledem na shora uvedené taková situace nenastala, neboť stěžovatel na výzvu soudu k odstranění vad podání vůbec nereagoval, z čehož nicméně nelze automaticky usuzovat na jeho neznalost českého jazyka, neboť i na stěžovatele se vztahuje obecná právní zásada „vigilantibus iura scripta sunt (bdělým náležejí práva)“. V případě, že stěžovatel obdržel podání od soudu, jehož obsahu spolehlivě neporozuměl, měl možnost se zákonnými prostředky domoci sjednání nápravy. Pokud lze u žadatele o azyl, jemuž byla výzva doručena do azylového pobytového střediska, předpokládat, že mu pracovníky střediska nebyla poskytnuta pomoc, nejjednodušší a odpovídající cestou bylo dostavit se k soudu a tuto skutečnost mu sdělit. Pokud tak neučinil, nemůže jít jeho nečinnost k tíži soudu. Nejvyšší správní soud vážil, zda skutečnost, že je účastník neznalý českého jazyka a nebude tudíž schopen porozumět výzvě k odstranění vad žaloby, neměla být soudu zřejmá již ze skutečnosti, že veškeré důvody žaloby byly napsány v cizím jazyce. Vyšel přitom ze skutečností, které o osobních poměrech stěžovatele vyšly ze spisu najevo. Stěžovatel opustil Vietnam v r. 1988 a do r. 1990 pracoval v Německu.

Z důvodů obtížnosti obživy a „za výdělkem“ zemi původu znovu opustil v r. 1999 (případně v r. 2000 – údaje uváděl různě) a od té doby střídavě pobýval v Německu a v České republice, když v ní žije trvale asi od května r. 2003. Přitom v r. 2000 již žádal v České republice o udělení azylu, tehdy ovšem pod jinou (falešnou) totožností (když ovšem ani současnou totožnost nemohl doložit žádnými doklady). K důvodům podání žádosti o azyl v r. 2004 uvedl i snahu o legalizaci pobytu v České republice. Je jistě jiná situace žadatele o azyl, který o tento žádá bezprostředně po příchodu na území republiky, a jiná je situace žadatele, který v České republice dlouhodobě pobývá a dokonce o azyl žádá opakovaně, nehledě na součinnost žadatelům poskytovanou v azylových střediscích. Za takové situace nelze než dospět k závěru o účelovosti tvrzení o neporozumění výzvě k odstranění vad žaloby po zjištění, že v důsledku nereagování byla tato odmítnuta. Přitom je třeba zopakovat, že tomu mohl stěžovatel zabránit již tím, že by soudu sdělil, že výzvě nerozumí a je třeba mu ustanovit tlumočníka. Vyloučení z přístupu soudu za těchto skutkových okolností nelze přičítat nezákonnému postupu soudu, ale výhradně nečinnosti stěžovatele.

Rovněž stěžovatelovu výtku, že nebyl upozorněn na možnost požádat o ustanovení advokáta, neshledal zdejší soud důvodnou. Podle § 35 odst. 7 s. ř. s. navrhovateli, u něhož jsou předpoklady, aby byl osvobozen od soudních poplatků, a je-li to třeba k ochraně jeho práv, může předseda senátu na návrh ustanovit usnesením zástupce, jímž může být i advokát; hotové výdaje zástupce a odměnu za zastupování platí v takovém případě stát. Z uvedeného ustanovení tak jednoznačně vyplývá, že jednou z podmínek pro ustanovení advokáta zástupcem je návrh stěžovatele. Jak již je výše uvedeno podle § 36 odst. 1 s. ř. s. je soud povinen poskytnout účastníku poučení o procesních právech v rozsahu nezbytném pro to, aby v řízení neutrpěl újmu. Co je třeba rozumět „mírou nezbytnou“, zákon nestanoví. V řízení občanskoprávním je poučovací povinnost soudu ve vztahu k možnosti požádat o ustanovení zástupce řešena přímo v zákoně, neboť podle § 30 o. s. ř. účastníku, u něhož jsou předpoklady, aby byl soudem osvobozen od soudních poplatků, předseda senátu ustanoví na jeho žádost zástupce, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů. O tom, že může tuto žádost podat, je předseda senátu povinen účastníka poučit. Ve správním soudnictví však uvedené ustanovení použít nelze, neboť s. ř. s. má vlastní úpravu týkající se ustanovování advokáta zástupcem a § 35 odst. 7 s. ř. s. povinnost soudu poučit účastníka o možnosti požádat o ustanovení zástupce neukládá.

Je tak třeba posoudit, zda obecná poučovací povinnost soudu o procesních právech účastníka podle § 36 odst. 1 s. ř. s. zahrnuje i poučení o možnosti požádat o ustanovení advokáta. Nejvyšší správní soud při této úvaze vycházel ze shora citovaných ustanovení s. ř. s. a o. s. ř. a z nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 104/96, ve kterém soud uvedl, že *podmínky a hranice poučovací povinnosti obecných soudů jsou ústavně dány (vymezeny) především přikázanou nestranností obecných soudů (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a dále zásadou rovnosti účastníků v řízení (čl. 96 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb. ČR, čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), a to bez ohledu na to, o jaké řízení jde, či jaká věc má být projednána; z těchto ústavních kautel nesmí procesní poučení obecných soudů vykročit.* Ústavní soud v citovaném rozhodnutí dospěl k závěru, že povinnost obecných soudů poskytnout účastníkům řízení poučení o jejich procesních právech *pod ústavními aspekty znamená, že může jít jen o poučení takové, které se nikterak nedotýká vzájemného procesního postavení účastníků (zvýhodnění jednoho vůči druhému) a které - jak se rozumí samo sebou - nesmí v sobě obsahovat ani náznak toho, jaké je stanovisko soudu k projednávané věci, příp. jak soud zamýšlí věc rozhodnout; takto ústavně restriktivně chápaná poučovací*

povinnost obecných soudů ve svých důsledcích znamená, že obecným soudem poskytnuté poučení nikterak nesmí zmenšit vlastní odpovědnost účastníka řízení za jeho procesní postup v řízení, včetně odpovědnosti za to, zda v řízení před obecným soudem vystupuje sám nebo za pomoci zástupce, včetně vlastní odpovědnosti za jeho volbu. Uvedené rozhodnutí se sice týká obecné poučovací povinnosti soudů v občanskoprávním řízení, ale základní teze v něm publikované jsou aplikovatelné i na správní soudnictví. Nejvyšší správní soud si je vědom toho, že ve správním soudnictví stojí proti správnímu orgánu, který disponuje kvalifikovaným aparátem, mnohdy práva neznalý žalobce a poučovací povinnost soudu je proto jedním z hlavních prostředků, jak zajistit požadovanou „rovnost zbraní". Přesto se domnívá, že příliš široce pojímaná poučovací povinnost není na místě, neboť by nebyla v souladu s celou řadou zásad soudního řízení [zejména zásadou hospodárnosti a rychlosti řízení, případně s již výše zmíněnou zásadou „vigilantibus iura scripta sunt (bdělým náležejí práva)"]. Nejvyšší správní soud tak zastává názor, že bez dalšího nelze pod obecnou poučovací povinnost soudu podle § 36 odst. 1 s. ř. s. zařadit i povinnost poučování o možnosti požádat o ustanovení zástupce. Nicméně si lze představit situace, kdy by bylo vhodné a někdy i nezbytné, aby soud účastníka o takové možnosti poučil. Dle názoru soudu by se jednalo zejména o řízení v nichž je zastoupení advokátem povinné (tedy např. řízení o kasační stížnosti). Při posuzování zda účastníka o možnosti požádat o ustanovení zástupce poučit či nikoli, je soud povinen uvážit, zda v tom kterém konkrétním případě je poučení stěžovatele o takové možnosti „poučením v onom nezbytném rozsahu, aby účastník neutrpěl v řízení újmu", jak požaduje s. ř. s. Při této úvaze by pak soud měl zvažovat zejména charakter projednávané právní věci, úroveň účastníkova podání, jeho orientaci v právním řádu a v neposlední řadě také schopnosti účastníka, případně jeho majetkové či osobní poměry a pokud se jedná o cizince, tak rovněž jeho znalost českého jazyka.

V daném případě by tato poučovací povinnost mohla být na místě, pokud by stěžovatel na výzvu soudu zareagoval a nějakým způsobem se vůči soudu projevil. Pak by bylo nejen zřejmé, zda je třeba stěžovateli ustanovit tlumočníka, ale také by byly dány podmínky pro to, aby soud mohl zvažovat, zda s ohledem na charakter projednávané věci a osobu stěžovatele není vhodné poučení také o možnosti požádat o ustanovení zástupce. Jak již však bylo opakovaně uvedeno, stěžovatel zůstal i přes výzvu nečinný a v takovém případě nelze Krajskému soudu v Ostravě nic vytknout.

Pokud jde o námitku, že napadené usnesení vykazuje zužující a přepjatě formalistický výklad, nemůže s ní Nejvyšší správní soud souhlasit. Náležitosti podání jsou stanoveny v § 37 odst. 3 s. ř. s. a náležitosti žaloby pak v § 71 s. ř. s. Stěžovatelova žaloba neobsahovala žalobní body, které jsou pro soudní přezkum nezbytné, neboť podle § 75 odst. 2 s. ř. s. soud přezkoumá napadené rozhodnutí v mezích žalobních bodů). Výzva krajského soudu k odstranění vad podání pak byla zcela na místě. Stěžovatel žalobu nedoplnil a krajský soud postupoval v souladu se zákonem, když žalobu odmítl podle § 37 odst. 5 s. ř. s., neboť v řízení nebylo možno pro tento nedostatek pokračovat. Tvrzený důvod kasační stížnosti uvedený v § 103 odst. 1 písm. e) s. ř. s. tak nebyl naplněn.

Ze všech shora uvedených důvodů Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná a proto ji zamítl (§ 110 odst. 1 s. ř. s.).

Stěžovatel, který neměl v tomto soudním řízení úspěch, nemá právo na náhradu nákladů řízení a úspěšnému žalovanému náklady řízení nevznikly. Proto soud rozhodl,

že se žalovanému právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti nepřiznává (§ 60 odst. 1, § 120 s. ř. s.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 15. března 2005

JUDr. Miluše Došková
předsedkyně senátu